

11.3. Заместник-началник по учебната и научната част на училището (1989 – 1992 г.)

Изпълнението на длъжността „Началник на Учебния отдел“ на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ от м. септември 1978 г. до м. септември 1989 г. ми позволи да се запозная и да навляза във всички области от дейността на училището, а не само в учебната и научната дейност.

Независимо от това, че на пръв поглед в училището, както и в другите училища, през всяка учебна година се повтаря едно и също, това не е съвсем вярно. В дейността на Учебния отдел и в дейността на училището през всяка от тези 11 години винаги имаше нещо ново. В ежедневието винаги се появяваха за решаване някакви нови неща, на които трябваше, като правило, да се реагира бързо. В отделните години се решаваха и задачи, свързани с бъдещето развитие на училището. Те изискваха задълбочена и продължителна работа не само от Учебния отдел, но и от Командването на училището и началниците на катедри. Общото ръководство на такива задачи се осъществява от Командването на училището, но непосредственото ръководство и координиране на работата се изпълняваше от Учебния отдел и неговия началник.

Така че в процеса на изпълнението на длъжността Началник на учебния отдел придобих, нека не прозвучи нескромно, значителен опит в организиране и ръководене на работата на разнородни екипи по изпълнение на задачи от

мащабите на училището. В някои случаи това се отнася и за задачи, решавани от всички висши училища в армията, като например задачата за изграждане на Автоматизирана система за управление на военно учебните заведения в БНА.

В някои случаи, когато човек изпълнява много години една и съща длъжност, се появява рутина и самочувствие, че всичко му е ясно и винаги сам може да вземе правилно решение.

Вероятно и аз понякога съм бил в подобно положение, но моят характер и изграденният ми стил на работа ме караха винаги да поглеждам нещата от различни страни, да търся мнението на хората, с които работя, преди да взема някакво решение или да направя предложение по важни въпроси на Началника на училището или на неговите заместници, най-често на Заместник-началника по учебната и научната част. Това не беше проява на нерешителност, а по-скоро на чувството ми на отговорност за правилността и качеството на моята дейност.

През годините на съвместната ми работа с много началници на различни длъжности в училището имаше такива, които мислеха, че с назначаването на някаква ръководна длъжност, едва ли не, всичко започва от него. Не се анализира и оценява опитът на другите преди него и опитът на хората, с които му предстои да работи. Според мен правилно е всеки началник или ръководител сам да търси мнението на другите и особено в началото да не се страхува да се учи и от подчинените си с по-богат опит. Това не уронва неговия авторитет и служебно положение. Даже напротив, подчинените го уважават повече, а още по-важно е, че задачите и проблемите се решават по-добре и по-качествено. Не по-малко е важно и това, че едно такова поведение на началници (ръководители) способства за изграждане на подходящ социално-психологически климат в колективите (екипите) и като следствие – по-качествена работа на всички.

Иска ми се да споделя и още нещо. Продължителната работа на една и съща длъжност не те прави автоматично по-опитен и компетентен. За да успее човек, трябва ежедневно да се учи, да чете, да анализира и критично да оценява опита си и да се стреми да внася нещо ново в иначе изглеждащи добре изпълнявани дейности.

Мога да кажа, че работата ми на длъжността Началник на учебния отдел ми харесваше. Тя беше много динамична и разнообразна. Аз непрекъснато живеях с проблемите на училището. Без значение дали съм на работа, или съм извън училището. Харесваше ми да работя както с колегите от учебния отдел, така и с началниците на катедри и преподавателите. Но имах чувството, че съм свършил конкретна и полезна работа най-вече когато провеждах учебни занятия с курсантите. Тези занятия в някаква степен разнообразяваха ежедневието ми и общуването с курсантите ми доставяше някакво особено удовлетворение.

Разказвам всичко това, за да подчертая, че според мен вече имах самочувствието да изпълнявам и следващата длъжност в йерархията, ако ми бъде предложено.

Ще се отклоня малко в разказа си, за да кажа, че от 1988 започна се се чувства някакво безпокойство и несигурност в армията. Например започнаха уволнения на хабилизирани офицери от Военната академия и висшите училища

преди навършване на пределния срок за служба. Съгласно законите те можеха да служат до 60 г., а не хабилитираните полковници (кап. I ранг) до 55 г. Имаше различни тълкувания на това, което се случваше. Запомнил съм един израз на тогавашния министър на отбраната армейски генерал Добри Джуров. Той беше казал или написал „аз не уволнявам професори и доценти, а полковници“.

*Контраадмирал
Румен Попов*

Това не беше изненада за мен, тъй като на тази тема вече бяхме говорили с Началника на училището. Когато узнах за предложението към мен, вече беше изпратено и предложението за Началник на Учебния отдел на моето място.

През месеците май и юни 1989 г. бях на плаване с курсанти и като се върнах, разбрах новината. Разбира се, благодарих на Началника на училището, но същевременно изразих мнението си, че има по-подходящ офицер за Началник на Учебния отдел, който ще се справи по-добре с работата. Началникът ми каза, че вече предложението е изпратено и е малко неудобно да се прави друго предложение, но ми обеща, че ще говори с Командващия флота. По-късно ми каза, че Командващият се съгласил с новото предложение. И така, на длъжността началник на Учебния отдел беше назначен кап. I ранг. доцент доктор Иван Младенов Йорданов, дотогавашен началник на катедра „Морски свръзки“.

*Бригаден адмирал доцент
доктор Иван Йорданов*

По-късно той получи звание бригаден адмирал и беше Началник на ВВМУ от 1998 – 2000 г.

Когато приех длъжността, трябваше да се опитам да продължи всичко положително, което беше достигнато от предишния Заместник-началник по учебната и научната част кап. I ранг професор доктор на техническите науки Трифон Пенков и същевременно да определя какво е необходимо да се направи за подобряване на учебната и научната работа в училището. Това са дейности, които зависят от много обективни фактори, но те зависят и от разбиранията и възгледите на хората, които конкретно ги ръководят.

Освен това, давах си сметка, че можех да изпълнявам тази длъжност не повече от 4 – 5 години,

а фактически бяха само 3 години. Аз определих няколко направления за подобряване, преди всичко на учебната дейност, но през есента на 1989 г. не можех да зная, че само след близо един месец в страната, в това число и в армията, ще започнат кардинални промени. Наложих се през тези три години, през които бях Заместник-началник по учебната и научната част училището да решава задачи, които не очаквахме. Да решаваме задачи, от които до голяма степен зависеше бъдещето на Морско училище.

Обстановката в училището в началото на „промените“ и на „демократичния преход“ според мен добре е описана от контраадмирал Румен Попов, началник на училището до м. септември 1990 г. в книгата му „Животописът ми“ [9].

Ще се опитам да разкажа за някои събития и проблеми, които решавахме през тези години. В тази сложна обстановка както аз, така и другите колеги от Командването, Управлението и преподавателския състав на училището виждахме своята главна задача в това Морско училище да изпълнява своето основно предназначение за висококачествена подготовка на офицерски кадри за ВМС и гражданското мореплаване, да се борим за запазване авторитета на Училището, и най-важното за запазване на неговата самостоятелност.

В годините след 10 ноември 1989 г. острите политически противоборства и сложната обществено-политическа обстановка в страната и армията оказваха влияние не само на офицерите и преподавателския и командния състав, но и на курсантите.

Показателен за отношението на младите офицери към службата във ВМС и тяхната несигурност в бъдещето е масовото уволнение по собствено желание на много млади офицери.

Фрапиращ е случаят с випуска на курсантите от ВВМУ за ВМС през 1995 г. След завършване на училището от 35 млади офицери на випуска остана да служи само един – лейтенант Ваньо Мусински от специалност „Корабоводене“. Дори тогава се появи изразът „Човекът – випуск“. Между другото, в сегашните дни (м. януари 2019 г.) кап. I ранг Мусински заема много отговорна длъжност във ВМС.

По-късно, след няколкото „прегледа“ и „реформи“, разбирай съкращения, на състава на Българската армия, който значително намалю, а от това намалю и необходимостта от офицерски кадри. Например приемът на курсанти във ВВМУ през дълъг период от време по всички специалности беше в рамките на 15 – 20 курсанти. (Любопитно е, че през 1900 г. са приемани по 16 обучаеми годишно). Имаше период, когато за завършващите курсанти нямаше свободни длъжности във ВМС и те се вземаха в разпореждане на Министъра и се назначаваха като дубльори на някои длъжности във флота.

Съкращенията в щата на училището и уволняването на част от офицерите и преподавателите, а също така недостигът на финансови средства за заплати и за изхранване на курсантите предизвика несигурност във всички за утрешния ден. Много важно беше независимо от трудностите да се запази оптимизъм по отношение бъдещето на училището и да се провеждат по всички възможни направления дейности за съхраняване на Морско училище. Тези думи звучат много общо, но зад тях се крие упорита ежедневна борба не само на Команд-

ването на училището, но и на Командването на флота, на морската обществено-ност на България, на местната власт на гр. Варна, на възпитаниците на Морско училище, обединени в Асоциацията на възпитаниците на Морско училище, на много приятели и поддръжници на Морско училище.

Според мен в тази обстановка най-важното беше да се определи правилната стратегия за развитие на Училището в новите икономически условия, в условията на измененията в армията и флота.

Морско училище със своето име и авторитет стана обект на много апетити на новоизлюпени политици и хора с корисни икономически интереси. За съжаление и някои от ръководителите на Българската армия проявяваха известна враждебност и недалновидност в отношението си към съдбата на Морско училище.

Един от основните проблеми беше свързан с подготовката на кадри за гражданското корабоплаване и за други граждански ведомства. До този момент това бяха повече от 8 – 9 ведомства. Броят на курсантите, обучавани за тези ведомства, беше около 2/3 от общия брой на всички курсанти в училището.

Всички, които се подготвяха за тези ведомства, се обучаваша като курсанти при военен режим и осигуряване. Разходите по тяхното обучение и животът им се заплащаха от тези ведомства. При бързите и съществени изменения в икономиката на страната много от тези ведомства започнаха да изпитват силни затруднения за осигуряване на средства за обучението на кадри за техни нужди в Морско училище. Още през първите години на промяната някои от тях прекратиха договорите с Министерство на отбраната за обучение на курсанти в Морско училище. Това наложи да бъдат освободени тези курсанти. Те имаха възможност да продължат по същата или сродни специалности в граждански висши училища.

По-късно, когато беше прекратено приемането на курсанти за всички граждански ведомства, щеше да възникне много тежък проблем за съществуването на училището поради малкия брой на обучаемите.

Освен това и преди 1989 г., но особено през следващите десетина години се разработваха проекти за най-различни преустройства на военно-образователната система на Българската армия.

Един от тези проекти, който се поддържаше от Министерство на отбраната и някои недоброжелатели на Морско училище, беше да се създаде едно военно училище и в него да се включат всички висши военни училища, в това число и Морско училище, като организационно то да бъде отделен факултет, а дори се чуваха мнения да бъде сведено до катедра. Дори някои „новоизлюпени военни корифеи“, предлагаха да се закрие Морско училище, а офицери за флота да се подготвят в чужбина.

Обсъждаха се варианти бъдещото единствено висше военно училище да бъде на основата на Военната академия или на Военното училище във Велико Търново. В крайна сметка това стана, когато беше създаден Национален военен университет „Васил Левски“, в който като факултети бяха включени Военновъздушното и Артилерийското училище.

Това стана значително по-късно, през 2002 г., когато 39-то Народно събрание прие съответно решение на 14 юни 2002 г.

Благодарение на многогодишната битка за отстояване самостоятелното съществуване на Морско училище 39-то Народно събрание тогава прие и решение за привеждане на акта за създаване на ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“ в съответствие със Закона за отбраната и въоръжените сили и Закона за висшето образование.

С това решение, като че ли, беше сложен край на проблема за самостоятелното съществуване на Морско училище.

Аз си мисля, че борбата за Морско училище трябва да продължи. Потвърждение за това, например, е, че през 2009 г. тогавашният министър на отбраната Николай Цонев отново се опита да включи Морско училище в състава на Национален военен университет. Опитът му беше неуспешен, но не е изключено и други „велики умове“ да се опитват да го направят.

Сега от разстоянието на годините ми се струва, че може да се оцени обективно направеното за защита самостоятелността на Морско училище.

Трябва да признаем, че имаше някакви основания и логика във вижданията на някои началници в Министерство на отбраната относно съдбата на Морско училище. След като беше очевидно, че в Морско училище няма да се обучават курсанти за граждански ведомства и че броят на обучаваните за ВМС курсанти ще намалее значително, трудно можеше да се защити съществуването на висше военно училище за обучението на 100 – 150 курсанти.

Трябваше да се търси изход от така очертаващата се крайно неблагоприятна ситуация.

Изходът можеше да бъде само в масовото обучение на студенти в Морско училище. Това през 1990 г. изглеждаше нереалистично.

За щастие обстоятелствата, които възникнаха през 1992 г., благоприятстваха решаването на този проблем.

От учебната 1992 – 1993 г. в ВВМУ беше създаден „Граждански морски факултет“, в който продължиха обучението си прехвърлените от Варненския свободен университет студенти.

За това способстваха многогодишните традиции и опит в подготовката на кадри за гражданския флот. Уникалността на Морско училище се състои в това, че в едно военно училище се подготвят кадри за военния флот и за гражданското корабоплаване. Това обстоятелство винаги са подчертавали многобройни гости на училището през годините.

Освен всички други усилия за запазване на училището то беше „спасено“ и от наличието на значително количество студенти в състава си. Според мен това се потвърждава и от следващите години до наши дни.

Ще разкажа малко по-подробно как се случи това, според мен, историческо за Морско училище събитие. Като Заместник-началник по учебната и научната част лично участвах в решаването на много проблеми, свързани със създаването на Гражданския морски факултет.

Преди това няколко думи за предисторията на откритата се възможност да се обучават студенти в ВВМУ.

Доколкото познавам историята на Морско училище, в него обучаемите винаги са били при военен режим. Дори и след Ньойския договор от 1919 г., когато формално Морско училище не съществува като военно и е било подчинено на цивилни министерства, режимът се запазва военен. През повече от вековната си история Морско училище е подготвяло кадри за военноморския флот и за граждански фирми и ведомства, но всички обучаеми са били при военен режим.

До началото на 60-те години на част от курсантите-випускници на училището, подготвяни за ВМС, се присвояваше офицерско звание от запаса и те започват работа на кораби от Гражданския флот. От 1958 година започва приемането на курсанти за гражданския флот. По-късно за тях се разработват отделни учебни планове. В тези планове е предвидена и военноморска подготовка, затова при завършване на училището те получават офицерско звание от запаса.

Приемане на курсанти за нуждите на граждански ведомства в Морско училище за последен път имаше през 1999 г.

За първи път през 1953 г. започва обучението на двама младежи от Чехословакия, като цивилни лица. Това тогава се смяташе за прецедент в историята на училището. След като те завършиха училището, до 1992 г. в Морско училище не са обучавани студенти. Цивилни лица се обучават във ВНВМУ във формата за задочно обучение от 1963 г.

Затова духът, настроението и традицията на командирите, преподавателите и обучаемите бяха такива, че военният режим се приемаше като нещо нормално и разбиращо се от само себе си. Дори в началото на 90-те години Командването на ВМС, част от офицерите и преподавателите в училището не можеха да си представят, че в учебните сгради и района на училището свободно ще се обучават и ще се движат цивилни момичета и момчета.

Сега на някои може да се стори, че това твърдение е преувеличено, но времената наистина бяха такива.

Вторият аспект на предисторията за масово обучение на студенти в Морско училище е свързан със създаването на така наречения Варненски свободен университет през 1991 г. от регистрираната през м. май същата година Асоциация „Наука и бизнес“, с президент старши научен сътрудник II степен Петър Богданов. Той беше се обучавал в Морско училище 2 г. като кадет, а след това продължи и завърши Висшето инженерно военноморско училище „Ф. Дзержински“ в Ленинград, СССР. Впоследствие работи в различни граждански институти, като в началото на 90-те години е Директор на Института по корабна хидро- и аеродинамика, Варна.

Университетът официално беше открит на 10 октомври 1991 г. Присъствах на тържеството като представител на ВНВМУ.

ВНВМУ поддържаше идеята за създаване на Варненския свободен университет за разлика от другите варненски висши училища.

Университетът имаше няколко факултета, един от които беше факултет „Морски науки“.

Активно участие в създаването на университета има професор Трифон Пенков, който до м. септември 1989 г. беше заместник-началник по учебната и научната част на Морско училище.

Професор Пенков беше декан на факултета „Морски науки“. Той привлече на работа в Университета опитни преподаватели от Морско училище, наскоро освободени от флота офицери, о.з. кап. I ранг доцент доктор Христо Димитров, о.з. кап. I ранг Васил Вандов, о.з. кап. I ранг Владимир Богданов и др.

Университетът, макар и трудно, в тогавашната сложна политическа обстановка започна да функционира. Първите студенти по няколко специалности са приети за учебната 1991 – 1992 година.

Без да навлизам в подробности, ще посоча, че по същество Варненският свободен университет започна да функционира, без да има решение на Народното събрание за неговото откриване, каквото беше изискването на действащия тогава Закон за висшето образование. Например Университетът нямаше собствени сгради, което е едно от изискванията на Закона.

Поради тези и други причини обективно той беше нелегитимен и през м. юли 1992 г. Народното събрание реши да не утвърждава университета като висше училище. Т.е. забраняваше се да функционира като висше училище. С решението се даваше право на студентите да продължат обучението си по същите или сродни специалности в други висши училища.

Тук ще вмъкна, че през 1995 г. с решение на Народното събрание ВСУ получава статут на висше училище и успешно се развива като такава.

Тогавашно имаше варианти студентите от „Морския факултет“ и факултета като цяло да се прехвърлят във ВМЕИ – Варна. Това бяха идеи на ВМЕИ и на Министерство на образованието и науката.

Професор Пенков добре познаваше обстановката във ВМЕИ – Варна, където е преподавал. Естествено той познаваше и организацията и дейността на ВНВМУ. Неговото лично мнение, от гледна точка на условията за обучение на студентите от „Морския факултет“, беше, че най-подходящо е факултетът да се премести във ВВМУ.

В разговори на професор Пенков с началника на училището кап. I ранг. Минчо Бакалов, в които участвах, неофициално беше решено да се проучи възможността за преместване на студентите от „Морския факултет“ на ВСУ във ВВМУ. Контраадмирал Бакалов е началник на ВВМУ от 1990 до 1996 г.

Получихме разрешение от Командващия флота контраадмирал Венцислав Велков да предприемем действия за реализиране на тази идея. Академичният съвет на училището също прие съответното решение.

Капитан I ранг Минчо Бакалов

*Вицеадмирал
Венцислав Велков*

Съгласно Закона за висшето образование преместването трябваше да се осъществи със съгласието на Министерство на образованието и науката и разбира се, с разрешение на Министъра на отбраната.

Тук малко ще се отклоня от хронологията на събитията и ще посоча, че по това време в България управляваше първото правителство на партията Съюз на демократичните сили с министър-председател Филип Димитров (8.11.91 г. – 28.10.1992 г.). От началото до 20 май 1992 г. Министър на отбраната беше Димитър Луджев. За първи път цивилно лице е избрано за Министър на отбраната. След тази дата до края на управлението на правителството министър на отбраната беше Александър Сталийски. Заместник-министър, който отговаряше за военните училища, беше старши научен сътрудник I степен Тихомир Станев.

Ще кажа няколко думи за Тихомир Станев. Запознах се с него случайно, когато участвах през м. април 1990 г. в Конгреса на Съюза на учените в България. В една от почивките той дойде при мен и се представи, като каза, че е учил в Морско училище, но не го е завършил. Постъпил е в училището през 1944 г. Представи се като професор в някакъв институт. Разговоряхме за Морско училище.

Когато чух по радиото, че Тихомир Станев е назначен за заместник-министър в Министерство на отбраната, му се обадох по телефона и го поздравих. Той каза, когато отида в София, обезателно да го посетя. Имах усещането, че неговите разговори с мен и по-късно посещението в Морско училище го връщаха към младежките му спомени и неизживяната мечта да стане морски офицер.

Разказвам това, за да поясня, че се познавах с човека, от който в някаква степен зависеше преместването на студентите в Морско училище.

Ще разкажа за посещението си при заместник-министъра на отбраната Тихомир Станев по повод преместването на студентите от ВСУ в Морско училище. То е показателно за това какви хора заемаха отговорни длъжности в Министерство на отбраната.

Не помня точната дата, но това беше в края на м. май или началото на м. юни 1992 г.

Той беше много енергичен и контактен човек. Прие ме много дружелюбно и след като му изложих целта на посещението ми, той веднага позвъни на заместник-министъра на Министерство на образованието и науката, на когото не помня фамилията, като се представи „професор Станев, заместник-министър на отбраната“. След това му изложи проблема. Разговорът му започна така „При мен е капитан първи ранг професор Йотов, заместник-началникът на ВВМУ ...“.

След като завърши разговора, аз му казах, че не съм „професор“, а той ми отговори „карай бе, и аз не съм професор...“. Той беше старши научен сътрудник I степен в някакъв научен институт, което съгласно действащия закон съответства на научното звание професор във висше училище.

Каза ми, че възражения от Министерството на науката и образованието няма и въпроса може да реши Министерът на отбраната. Той веднага извика секретарката си и каза „Капитан Йотов ще ти продиктува текста на Заповед на Министъра на отбраната. Напечатай я и ми я донеси“.

На мен каза, че следобед (разговорът беше сутринта) ще я поднесе за подпис на Министъра и ще бъде изпратена на Началника на Морско училището.

Явно професор Станев нямаше представа как се подготвя заповед на Министъра. Преди да се поднесе за подпис, трябва да се съгласува с различни длъжностни лица в Генералния щаб и Министерството на отбраната.

Аз отидох в Отдел „Военно учебни заведения“ и заедно с офицерите от отдела подготвихме текста на заповедта на Министъра. Началникът на отдела се ангажира да я съгласува и представи на професор Станев, който, както посочих, отговаряше за военните училища.

Със Заповед № 291/05.08.1992 г. на Министъра на отбраната „Морският факултет“ от ВСУ се прехвърля във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров“. Във ВВМУ се създава „Граждански морски факултет“.

Още същата година през месец септември от името на Министерство на отбраната и ВВМУ беше организиран прием на студенти за платено обучение по специалности „Корабоводене“, „Корабни машини и механизми“, „Океанология и морска екология“ и „Океанско инженерство“.

Много важно беше и полученото разрешение за обучение на студенти в платено обучение във висше военно училище. Това беше прецедент. Платеното обучение в държавните висши училища с решение на Народното събрание беше въведено едва през 2010 г.

Във връзка със създаването на Гражданския морски факултет във ВВМУ имаше още много проблеми, които възникваха за първи път. Всички проблеми с течение на времето бяха решени успешно.

Може да се каже, че „Гражданският морски факултет“ и обучението на студенти в Морско училище започна с „летящ старт“. Огромна заслуга за това има о.з. кап. I ранг професор доктор на техническите науки Трифон Пенков. Заслуги за това историческо решение за масово обучение на студенти във ВВМУ имат, разбира се, Командването и Управлението на училището, началниците на катедри и преподавателският състав.

Няма да се спирам на дейността на Факултета, на който в първите години от определени лица в Министерство на отбраната и даже от отделни преподаватели в училището се гледаше като на „чуждо тяло“ в Морско училище.

Въпреки всички трудности ВВМУ през 90-те години се утвърди като авторитетно висше училище за обучение на курсанти за ВМС и студенти по морски специалности. Броят на студентите в края на 90-те години многократно превишаваше броя на курсантите.

[За да продължите натиснете ТУК](#)